

HET ONTSTAAN VAN EEN SYMBOOL

Ik heb op deze plaats al eens eerder geschreven over het ontstaan van soorten (Natuurhist. Maandbl. 77(6): 101). Ik stelde daarbij dat soorten op geheel verschillende wijze kunnen ontstaan. Veel soorten blijken namelijk van het ene moment op het andere te ontstaan, zonder dat er van enige evolutie sprake is. Veel soorten "ontstaan" namelijk pas op het moment dat zij ontdekt worden en nadat hun beschrijving in daarvoor in aanmerking komende vakliteratuur is gepubliceerd. Eén van de bekendste soorten zoogdieren is ook op deze wijze "ontstaan". Aardig detail daarbij is bovendien dat het in dit geval gaat om het "ontstaan op verzoek".

De bijeenkomst van Kring Maastricht van het Genootschap op 6 november jl. gaf mij aanleiding om nog eens na te gaan hoe een van de bekendste en zeldzaamste diersoorten werd ontdekt en daardoor "ontstond". Deze bijeenkomst werd georganiseerd in samenwerking met het Wereld Natuur Fonds Nederland. U zult direkt begrijpen dat het onderwerp van deze redactionele overweging het ontstaan van de Reuzenpanda betreft.

De Reuzenpanda — het voorvoegsel hoort er echt bij om verwarring met de donkerbruine in het Oostelijk deel van de Himalaya levende Kleine panda te voorkomen — werd ontdekt door de Franse priester Armand David. Later zou deze pater vooral bekend worden doordat een "nieuw soort" hert naar hem vernoemd zou worden: het Pater Davidshert of Milu. In 1862 werd David door de Orde der Lazaristen (of in kerkrechtelijk jargon: Congregatie der Missie) uitgezonden naar China, waar deze orde al langer werkzaam was om het evangelie onder de armen te verkondigen en vervolgens over die armen geestelijken aan te stellen. Of pater David een begaafd en succesvol missionaris was, is niet aan mij om te beoordelen; een succesvol bioloog bleek hij in ieder geval wel te zijn! In slechts twaalf jaar ontdekte hij maar liefst 58 soorten vogels, een honderdtal soorten insecten, tal van plantesoorten en enkele soorten zoogdieren, waaronder ook de Reuzenpanda. Het betrof "ontdekkingen op verzoek": het beroemde Parijse Museum voor Natuurlijke Historie (dat in de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn belangstelling voor onze Mosasaurus ook met succes bekroond zag) had Pater David namelijk verzocht om eens uit te zien naar interessant materiaal voor de museale kollekties. En zo geschiedde met voornoemd resultaat.

De pater heeft zijn ontdekking vrijwel zeker nooit zelf in levende lijve aanschouwd. Zijn eerste exemplaar betrof een door jagers op 11 maart 1869 meegenomen geprepareerde huid. David onderkende direkt dat deze pels van een bijzonder dier afkomstig moest zijn. Uit zijn snel gemaakte aantekeningen is een begin van een beschrijving te destilleren: "zeer groot volgens mijn jagers" en "met kleine oren, zeer korte staart, tamelijk korte vacht en sterk behaarde voetzolen". Ook de kleurverdeling beschreef pater David nauwkeurig: wit, met de oren, staartpunt, de vier poten en rondom de ogen zwartbruin; het zwart van de poten is op de rug verbonden door een smalle streep. Het tweede exemplaar heeft David ook niet levend gezien: het betrof een jong dier dat door jagers op verzoek van de pater was gevangen (vermoedelijk op 23 maart van hetzelfde jaar). Maar om het gemakkelijker te kunnen transporteren was het dier maar gedood. In totaal wist David drie Reuzenpanda's te bemachtigen, die allen naar Parijs werden gezonden.

Pater David doopte zijn vondst *Ursus melanoleucos*, wat zoveel betekent als "zwartwitte beer". Al binnen een jaar bleek de Reuzenpanda echter geen beer te zijn maar te behoren tot het geslacht *Alluropoda*, hetgeen op zoveel neerkomt als "met kattevoeten". Met name Chinese biologen beschouwen de Reuzenpanda echter als een geheel op zichzelf staande soort binnen een eigen geslacht en eigen familie. Maar dat de Chinezen er zelf ook niet goed uitkomen blijkt bijvoorbeeld uit één van de namen waaronder de Reuzenpanda door bekend is: Xiong-mao. Dit betekent zoveel als beer-kat.

De Reuzenpanda was in 1869 echter definitief "ontstaan". Jaren later zou deze soort een wereldberoemd symbool worden. U weet wel waarvoor. Het World Wide Fund for Nature (toen nog World Wildlife Fund) koos de Reuzenpanda als embleem. In het wild komen er nog slechts zo'n duizend voor. Op kopjes, lepeltjes, stropdassen, enz. en als knuffel "beer" komt dit symbool echter massaal voor. Het symbool overleeft het wel maar bleek enige tijd geleden iets veranderd te zijn. Naar mijn smaak iets minder vriendelijk.

DOUWE TH. DE GRAAF

VERSLAGEN VAN DE MAANDELIJKSE BIJEENKOMSTEN

TE HEERLEN OP 12 SEPTEMBER

Na het welkomstwoord van de voorzitter, de heer Bult, was het woord aan de leden. De heer Orbon had tijdens een grotonderzoek in Frankrijk op on-

geveer 50 m diepte veel grote muggen aangetroffen. Hij vroeg zich af welke soort het hier betrof. Geen der aanwezigen wist echter hier het antwoord op. Daarna vertoonden een aantal leden dia's.

De heer Adams opende de rij met opnamen van rupsen van diverse vlinder-

soorten. De als eerste vertoonde rups betrof die van Koninginnepage (*P. machaon*), die op (wilde) Peen (*Daucus carota*) leeft en in zuidwestelijk Zuid-Limburg nog voorkomt. De rupsen van de daarna getoonde dagvlinders: Kleine vos (*I. io*), Atalanta (*V. atalanta*) en de Gehakkelde aurelia (*P. c-album*), komen vooral op Grote brandnetel (*Ur-*

tica dioica) voor.

Van de nachtvlinders waren de rupsen ingedeeld in de groepen Pijlstaarten, Spinners, Uilen en Spanners. De rupsen van de Pijlstaarten zijn relatief groot, veelkleurig en hebben alle een staartvormig aanhangsel. De 10 cm lange rups van de Doodshoofdvlinder (*A. atropos*) wordt in Nederland maar sporadisch aangetroffen en dan veelal op aardappelloof. Het getoonde exemplaar stamde uit Ubachsberg.

Ook de rupsen van de Spinners zijn betrekkelijk groot, ca. 5 cm. De dia's betroffen rupsen van o.a. de Veelvraat (*M. rubi*), Wapendrager (*M. bucephala*), Plakker (*L. dispar*) en de Ringelrups (*M. castrensis*).

De grootste nachtvlinderfamilie is die van de Uilen. Uilen zijn vlinders waarvan de rupsen in het algemeen wat opvallender zijn gekleurd dan de imago's.

De beelden van de heer Adams toonden weer eens duidelijk aan, dat de rups een levensstadium van de vlinder is, dat slechts bij weinigen meer bekend is.

De volgende in de rij was de heer Spreuwenberg met opnamen van planten en landschappen uit de Pyreneeën. Aan de plantengroei in de wat lager gelegen dalen kan men zien, dat deze een meer mediterraan karakter heeft, getuige de dia's van grootbloemige leeuwebekken als Breedbladige leeuwebek (*Antirrhinum latifolium*), Grote leeuwebek (*A. majus*) en *Asarina procumbens*. Laatstgenoemde komt, evenals de varens Zwartsteel (*Asplenium adanum-nigrum*), Noordse streepvaren (*A. septentrionale*) en Schubvaren (*Ceterach officinale*) veel op oude muren voor. Vooral de wat bredere dalen worden in mei-juni beheerst door twee kleuren: het geel van de Pyreneeënbrem (*Cytisus purgans*), die honderden hectaren noord-hellingen bedekt en het wit van de Dichternarcissen (*Narcissus poeticus*) in de wat vochtiger weiden. Van de subalpine en alpine flora toonde de heer Spreuwenberg onder meer Vlierorchis (*Dactylorhiza sambucina*), waarvan de rode en de gele vorm meestal naast elkaar voorkomen, Pyreneeën vlasleeuwebek (*Linaria pyrenai-ca*), Alpenpekanjer (*Viscaria alpina*), Alpengentiaan (*Gentiana alpina*), Pyreneeëgentiaan (*G. pyrenai-ca*), Dwerggentiaan (*G. pumila*) en de dwergvorm van de Jeneverbes (*Juniperus communis nana*).

Na de pauze volgde de heer Bult met enkele nostalgische opnamen, zoals de

fraaie beelden van de Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*), meer dan tien jaar geleden gefotografeerd op de Brunssummerheide en nu daar wel verdwenen en de landschapsfoto's van de Cranenweiher bij De Hopel, toen die nog een interessant moeras met broekbos was. De dia's van het Munnichsbos stamden nog uit de tijd dat daar nog drie paren Grauwe klauwieren (*Lanius collurio*) broedden.

De reeks werd besloten met lichtbeelden van steltlopers, opgenomen in Oost-Maarland, voordat dit gebied door watersporters werd overspoeld. We noemen: Krombekstrandloper (*Calidris ferruginea*), Kleine strandloper (*C. minuta*), Rosse grutto (*Limosa lapponica*), Grutto (*L. Limosa*) en Kemphaan (*Philomachus pugnax*).

De avond werd besloten door de heer Orbons met een diaserie over een meer cultuurhistorisch dan natuurhistorisch onderwerp, die nietemin met veel belangstelling door de aanwezigen werd gevolgd: de restauratie van de toren van de Pancratiuskerk te Heerlen. In de periode augustus tot december 1987 werd de toren van de Pancratiuskerk gerestaureerd. Deze restauratie bestond uit twee delen: vervanging van de leien en het rot hout van de spits, alsmede een opknapbeurt van het kruis en de vervanging van slechte en verweerde mergelstenen. De uit Sibbe aangevoerde mergelblokken werden ter plaatse in zo'n vorm gekapt, dat ze in de opengevallen gaten pasten. De met de speciale kalk naar boven gehezen blokken worden dan op de steiger op maat gezaagd en in de muur geplaatst. Als een deel van de muur gereed is worden de ingezette stenen met de flex, zaag, schuurmachine, rasp en beitel tot een gelijke vorm afgewerkt en tot één geheel geheel gemaakt. Zo ontstaan de afdruiplijsten en de ornamenten langs de galmgaten.

Om het ontstaan van de beschermende calcietaag op de mergel te bevorderen wordt deze bestreken met een speciale vloeistof, waarvan de samenstelling alleen aan de restaurateur bekend is.

Het tweede deel van de restauratie betrof de spits, waarvan alle leien en het rotte hout werden vervangen. Tevens werd het kruis afgenomen en gerepareerd, waarbij de bol en de haan van een nieuwe laag bladgoud werden voorzien. Na herplaatsing van het kruis, waarbij het waterpas opstellen enige problemen opleverde, werd de restauratie besloten met de montage van de bliksemafleiders en het ophangen van de klokken.

TE MAASTRICHT OP 6 OKTOBER

Deze bijeenkomst werd georganiseerd in samenwerking met het Comité Maastricht-Heuvelland van het Wereld Natuur Fonds Nederland. Het programma omvatte dan ook onderwerpen waarbij zowel het Genootschap als het WNF betrokken zijn.

Allereerst werd een deel van de voor en door het Natuurhistorisch Genootschap gemaakte film "Amfibieën en reptielen van Limburg" vertoond. Deze film kwam tot stand mede dankzij een subsidie van het Wereld Natuur Fonds Nederland. Voor de vertoning gaven de makers, de heren Keizers en Frigge, een korte toelichting op de film en gingen daarbij in op enkele van de problemen waarmee zij zoal te kampen hadden gehad: de weersomstandigheden, de verschillende seizoenen, de vele tientallen lokaties en de onvoorspelbaarheid van het gedrag van de kikkers, padden, salamanders, slangen en hagedissen. Toch waren zij erin geslaagd, zo bleek de vele aanwezigen, fraaie en boeiende portretten te geven van de in Limburg voorkomende soorten. Ook werd ruime aandacht besteed aan het werk van de Herpetologische Studiegroep van het Genootschap. Deze studiegroep inventariseert niet alleen maar heeft ook talloze planten opgesteld (en al dan niet zelf uitgevoerd!) ter bescherming van de inheemse herpetofauna.

Van de film zijn videobanden beschikbaar voor vertoning aan belangstellenden. Reserveringen hiervoor kunnen worden gedaan bij het Publicatiebureau van het Genootschap (adres zie binnenzijde voor-omslag).

Na de pauze gaf de heer R. van der Giessen van het Wereld Natuur Fonds Nederland een uiteenzetting over het werk van het Fonds, zowel binnen als buiten onze grenzen. Daarbij bleek dat het WNF beduidend meer doet dan meer of minder spectaculaire soorten beschermen. Tegenwoordig richt de aandacht zich vooral op het behoud van de bedreigde biotopen en de diversiteit aan levensvormen. Hoofddoel van het Fonds blijft echter wel het bijeenbrengen van de benodigde gelden daarvoor. Spreker illustreerde zijn betoog met een groot aantal dia's waaruit ook diegenen die nog geen donateur van het WNF zijn, een goede indruk konden krijgen van het vele en belangrijke werk van het Wereld Natuur Fonds.